

Искористити све своје потенцијале: КОНСОЛИДАЦИЈА ЕВРОПСКОГ ПРОСТОРА ВИСОКОГ ОБРАЗОВАЊА

Букурештански Комунике

ФИНАЛНА ВЕРЗИЈА

ЕХЕА – МИНИСТАРСКА КОНФЕРЕНЦИЈА

Букурешт 2012. године

Ми, министри надлежни за високо образовање у 47 земаља Европског простора високог образовања (ЕХЕА) састали смо се у Букурешту 26. и 27. априла 2012. године како бисмо потврдили достигнућа Болоњског процеса и договорили се о будућим приоритетима ЕХЕА-е.

Инвестирање у високо образовање за будућност

Европа пролази кроз економску и финансијску кризу која оставља штетне последице по друштво. На пољу система високог образовања, криза утиче на доступност одговарајућег финансирања и чини неизвјесним перспективе дипломираних студената када се ради о запослењу.

Високо образовање је важан дио рјешења за наше тренутне потешкоће. Јак и одговоран систем високог образовања пружа основу за успјешна друштва која почивају на знању. Високо образовање треба да буде у средишту наших настојања да превазиђемо кризу – сада више него икада.

Имајући ово на уму, обавезујемо се да обезбиједимо највећи могући ниво јавног финансирања за високо образовање уз кориштење других одговарајућих извора, као инвестицију за нашу будућност. Подржаћемо наше институције у образовању креативних, иновативних, одговорних свршених студената који критички размишљају и који су потребни за економски раст и одржив развој наших демократија. Посвећени смо нашем заједничком раду на овакав начин како бисмо смањили незапосленост младих.

ЕХЕА јуче, данас и сутра

Болоњске реформе су промијениле лице високог образовања широм Европе захваљујући укључености и посвећености образовних институција, особља и студената.

Високообразовне институције у Европи су сада више компатибилне и компаративне. Системи обезбјеђивања квалитета доприносе изградњи повјерења, високошколске квалификације се више признају преко граница, а учествовање у високом образовању је сада проширено. Данас студенти уживају погодности већег избора могућности за образовање као и повећане мобилности. Визија интегрисане ЕХЕА-е је на дохват руке.

Међутим, као што Извјештај о спровођењу Болоњског процеса показује, морамо чинити даље напоре на консолидацији и напредовању. Тежићемо већој кохерентности између наших политика дјеловања, поготово у завршетку преласка на троциклични систем, кориштењу ЕЦТС кредита, издавању додатака дипломи, јачању обезбјеђивања квалитета и спровођењу квалификацијског оквира, укључујући дефинисање и оцјењивање исхода учења.

Тежићемо испуњењу сљедећих циљева: обезбиједити квалитетно високо образовање за све, побољшати запошљавање свршених студената и јачати мобилност као средство за побољшање учења.

Наше активности ка испуњењу ових циљева биће подстицане непрестаним напорима ка усклађивању националних пракси са циљевима и политикама дјеловања ЕХЕА-е, уз бављење политикама дјеловања на оним подручјима на којима је потребан даљи рад. У периоду 2012-2015. године посебно ћемо се концентрисати на пружање пуне подршке нашим институцијама за високо образовање и носиоцима активности на том пољу и њиховим напорима да учине суштинске конкретне промјене и подстакну свеобухватно спровођење свих линија активности Болоњског процеса.

Обезбјеђивање квалитетног високог образовања за све

Проширење приступа високом образовању јесте предуслов за напредак друштва и економски развој. Слажемо се да усвојимо националне мјере за проширење цјелокупног приступа квалитетном високом образовању. Радићемо на томе да повећамо стопу завршетка студирања и обезбиједимо правовремени напредак на пољу високог образовања у свим државама чланицама ЕХЕА-е.

Студент који упише и дипломира на високошколској установи треба да одражава разноликост европске популације. Повећаћемо наше напоре ка укључивању група које нису довољно заступљене са циљем развијања **друштвене димензије** високог образовања, смањења неједнакости и пружања адекватних услуга студенту, у смислу савјетовања и усмјеравања, флексибилних стаза учења као и алтернативних путева који воде ка успјеху, укључујући и признавање претходног знања. Охрабрујемо вршњачко учење о друштвеној димензији и пратићемо напредак на овом пољу.

Поново наглашавамо нашу одређеност ка промовисању учења у високом образовању у чијем средишту је студент, а ово учење карактеришу иновативне методе подучавања које виде студенте као активне учеснике у властитом учењу. Заједно са институцијама, студентима и особљем омогућићемо окружење за рад и учење које пружа подршку и које је инспиративно.

Високо образовање би требало бити отворен процес у којем студенти развијају интелектуалну независност и личну сигурност поред дисциплинских знања и вјештина. Кроз потрагу за академским знањем и истраживањем, студенти би требали стицати сигурност за процјену ситуација и заснивати своје дјеловање на критичком размишљањању.

Обезбјеђивање квалитета јесте од највеће важности за грађење повјерења и поновно јачање привлачности понуда ЕХЕА-е, укључујући и одредбу која се тиче прекограничног образовања. Обавезујемо се и на одржавање јавне одговорности за обезбјеђивање квалитета и на активно учествовање широког круга носиоца активности на њиховом даљем унапређењу. Прихватимо извјештај ЕНКА-е, ЕСУ-а, ЕУА-е и ЕУРАСХЕ-а (група Е4) о спровођењу и примјени „Европских стандарда и смјерница за обезбјеђивање квалитета“ (ЕСГ)¹. Поново ћемо прегледати ЕСГ извјештај како бисмо побољшали његову јасноћу, примјењивост и корисност, укључујући и његов обим. Ревизија ће се заснивати на иницијалном приједлогу који ће припремити група Е4 у сарадњи са Међународним образовањем (*Education International*), БИЗНИСЕВРОПЕ и Европским регистром за обезбјеђивање квалитета на пољу високог образовања (*ЕКАР*), који ће затим бити достављен Болоњској групи за праћење (*Bologna Follow-Up Group*).

Поздрављамо спољну евалуацију ЕКАР-а и подстичемо агенције за обезбјеђивање квалитета да поднесу захтјев за регистрацију. Ми ћемо омогућити агенцијама регистрованим код ЕКАР-а да врше своје активности широм ЕХЕА-е, све док су у складу са захтјевима на националном нивоу. Посебно, имаћемо за циљ да признамо одлуке о обезбјеђивању квалитета од агенција регистрованих код ЕКАР-а о здруженим и двојним програмима.

Потврђујемо нашу одређеност одржавању јавне одговорности за високо образовање и препознајемо потребу за остваривање дијалога о **финансирању и управљању** високим образовањем. Препознајемо важност даљег развијања одговарајућих инструмената за финансирање како бисмо тежили нашим заједничким циљевима. Осим тога, наглашавамо важност развијања што ефикаснијих управних и руководећих структура на високообразовним институцијама. Обавезујемо се да ћемо подржавати укључивање студената и особља у структуре управљања на свим нивоима и подсећамо на нашу приврженост независним и одговорним високообразовним институцијама које прихватају академску слободу.

Побољшање запошљавања које ће служити европским потребама

Данашњи свршени студенти треба да комбинују трансверзалне, мултидисциплинарне и иновативне вјештине и надлежности са до сада стеченим знањем о одређеном предмету како би били у стању да задовоље шире потребе друштва и тржишта рада. Ми имамо за циљ да повећамо **запошљавање** и лично и професионално усавршавање дипломираних студената током њихове каријере. Ово можемо постићи кроз побољшање сарадње међу послодавцима, студентима и високообразовним институцијама, поготово код израде програма студирања који помажу повећању иновација, подузетништва и истраживачког потенцијала дипломираних студената. Цјеложивотно учење јесте један од важних фактора у испуњавању потреба промјењивог тржишта рада и високошколске установе играју централну улогу у преносу знања и јачању регионалног развоја, кроз непрестан развој надлежности и јачање савеза знања.

Наша друштва требају високообразовне институције да на иновативан начин допринесу одрживом развоју и због тога високо образовање мора обезбиједити јачу везу између

---

¹ Evropska asocijacija za osiguranje kvaliteta (2011). "Prikaz provođenja i primjene ESG"

истраживања, подучавања и учења на свим нивоима. Програми студирања морају одражавати промјене у вези са приоритетима истраживања и настајућим дисциплинама и истраживање треба да потпомогне подучавање и учење. У том смислу, ми ћемо подржавати различите докторске програме. Узимајући у обзир „Салцбург II Препоруке“² и Принципе за иновативне докторске обуке³, истраживаћемо могућности за промовисање квалитета, транспарентности, запошљивости и мобилности у трећем циклусу, јер образовање и усавршавање кандидата за докторат има посебну улогу у промовисању ЕХЕА-е и Европског истраживачког простора (ЕРА).

Уз докторско усавршавање, програми другог циклуса високог квалитета су неопходан предуслов за успјех повезивања подучавања, учења и истраживања. Држећи се широке разноликости и истодобно повећавајући читљивост, могли бисмо такође додатно истражити даља заједничка начела за мастер програме у ЕХЕА-и, узимајући у обзир претходни рад⁴.

За консолидацију ЕХЕА-е потребна је смислена примјена **резултата учења**. Развој, разумијевање и практична употреба резултата учења је пресудна за успјех Европског система преноса бодова (ЕЦТС), додатка дипломи, признавања, квалификацијских оквира и обезбјеђивања квалитета – од којих су сви међусобно зависни. Позивамо институције да даље повезују студијске бодове са оба резултата учења и студентским оптерећењем, те укључују постизање резултата учења у поступцима оцјењивања. Радићемо да обезбиједимо да ЕЦТС Водич за кориснике⁵ у потпуности одражава стање тренутног рада на резултатима учења и признавању претходног учења.

Поздрављамо напредак у развоју **квалификацијских оквира**; они побољшавају транспарентност и омогућиће системима високог образовања да буду отворенији и флексибилнији. Потврђујемо да остваривање потпуних користи од квалификацијских оквира може у пракси представљати већи изазов од развоја структура. Развој квалификацијских оквира се мора наставити тако да они постану свакодневна стварност за студенте, особље и послодавце. У међувремену, неке земље се суочавају са изазовима у финализирању националних оквира и самопотврђивања усклађености са оквиrom квалификација Европског простора високог образовања (КФ-ЕХЕА) до краја 2012. године. Те земље требају да удвоструче своје напоре и искористе подршку и искуство других како би оствариле тај циљ.

Заједничко разумијевање нивоа наших квалификацијских оквира је важно за признавање како у академске тако и у професионалне сврхе. Квалификације након средње школе које дају приступ високом образовању ће се сматрати као да су ниво 4 Европског квалификацијског оквира (ЕКФ) или еквивалентним нивоима за земље које не обавезује Европски квалификацијски оквир, гдје су укључене у националне квалификацијске оквире. Ми се додатно обавезујемо на упоређивање првог, другог и трећег циклуса квалификација у односу на нивое 6, 7 и 8 Европског квалификацијског оквира, односно наспрам еквивалентних нивоа за земље које Европски квалификацијски оквир не обавезује. Истражићемо како би квалификацијски оквири

² Асоцијација европског универзитета (2010): „Салцбург II Препоруке”

³ Европска комисија (2011): “Извјештај о нацрту за реализацију обуке доктораната у Европи – Ка заједничком приступу”

⁴ Европска асоцијација универзитета (2009): „Студија о мастер звањима у Европи“;

⁵ Европска комисија (2009): „ЕЦТС Водич за кориснике

ЕХЕА могли узети у обзир кратки циклус квалификација (ниво 5 ЕЛФ-а) и потакнути земље да користе квалификацијске оквири ЕХЕА-е за упоређивање тих квалификација у националним контекстима у којима постоје. Тражимо од Савјета Европе и Европске комисије да настави координирати напоре како би одговарајући квалификацијски оквири добро функционисали у пракси.

Поздрављамо јасно упућивање на ЕЦТС, Европски квалификацијски оквир и резултате учења у приједлогу Европске комисије за ревизију Директиве ЕУ о признавању **стручних квалификација**. Наглашавамо важност узимања у обзир ових елемената у одлукама о признавању.

Јачање мобилности за боље учење

Мобилност у образовању је битна да се обезбједи квалитет високог образовања, повећа запошљивост студената и прошири прекогранична сарадња унутар европског простора високог образовања и шире. Усвајамо стратегију "Мобилност за боље учење"⁶ као додатак, укључујући и циљ мобилности као саставни дио наших напора за промовисање елемента интернационализације у цијелом високом образовању.

Довољна финансијска подршка студентима је неопходна код обезбјеђивања једнаког приступа и прилика мобилности. Понављамо нашу преданост потпуној **преносивости** националних неповратних средстава и кредита у ЕХЕА-и и позивамо Европску унију да пружи подршку овом напору путем својих политика. Праведно академско и стручно **признавање**, укључујући и признавање неформалног и информалног учења, представља језгро ЕХЕА-е. То представља непосредну корист за академску мобилност студената, побољшава шансе професионалне мобилности дипломаната и представља тачну мјеру степена конвергенције и повјерења који су остварени. Одлучни смо уклонити преостале препреке које ометају ефикасно и правилно признавање. Стога се обавезујемо на преиспитивање наших државних закона у складу са Лисабонском конвенцијом о признавању⁷). Поздрављамо Приручник за европски простор признавања (ЕАР)⁸ и препоручујемо његово кориштење као сета смјерница за признавање страних квалификација и приручника добре праксе, и подстичемо високошколске установе и агенције за обезбјеђивање квалитета да оцијене институционалне поступке признавања у унутрашњем и вањском обезбјеђивању квалитета.

Тежимо отвореним системима високог образовања и боље **уравнотеженој мобилности** у ЕХЕА-и. Ако бар једна страна сматра да је неједнакост мобилности између земаља ЕХЕА-е неодржива, подстичемо земље којих се то тиче да заједнички траже рјешење, у складу са Стратегијом мобилности ЕХЕА-е.

Подстичемо високошколске установе да наставе развијати **заједничке програме и звања** као дио ширег приступа ЕХЕА-и. Испитаћемо национална правила и праксе који се односе на заједничке програме и звања као начин уклањања препрека за сарадњу и мобилност које су уграђене у националне контексте.

⁶ Министарска конференција у Букурешту (2012): „Мобилност за боље образовање. Стратегија мобилности 2020 за Европско подручје високог образовања (ЕХЕА)“;

⁷ Савјет Европе / УНЕСКО (1997): “ Лисабонска конвенција о признавању која се односи на високо образовање у европској регији”.

⁸ НУФФИК, Норвешка организација за међународну сарадњу у високом образовању (2012): „Приручник о признавању Европског подручја“;

Сарадња са другим регијама свијета и **међународна отвореност** су кључни фактори за развој ЕХЕА-е. Обавезујемо се да ћемо наставити истраживати глобално разумијевање циљева и начела ЕХЕА-е у складу са стратешким приоритетима стратегије из 2007. године "ЕХЕА у глобалном окружењу"⁹. Ми ћемо оцијенити провођење Стратегије до 2015. године са циљем пружања смјерница за даљи развој интернационализације. Болоња политички форум ће се наставити као прилика за дијалог, а његов формат ће се и даље развијати са нашим глобалним партнерима.

Боље прикупљање података и транспарентност за пружање подршке политичким циљевима

Поздрављамо бољу квалитету података и информација о високом образовању. Тражимо више циљано прикупљање података и упоређивање са заједничким индикаторима, нарочито о запошљивости, социјалној димензији, цјеложивотном учењу, интернационализацији, преносивости бесповратних средстава/кредита и мобилности студената и особља. Молимо Еуростат, Еурудице и Еуростудент да прате спровођење реформи и о њој поднесу извјештај у 2015. години.

Подстицаћемо развој система добровољног вршњачког учења и провјеравања у земљама које то затраже. То ће помоћи да се процијени ниво спровођења болоњских реформи и промовишу добре праксе као динамичан начин рјешавања изазова са којима се суочава европско високо образовање.

Настојаћемо да учинимо системе високог образовања разумљивијим за јавност, а нарочито за студенте и послодавце. Подржаћемо побољшање постојећих алата за транспарентност као и оних у развоју како би их учинили усмјеренијим ка корисницима и утемељили их на доказима. Циљ нам је постићи договор о заједничким смјерницама за транспарентност до 2015. године.

Утврђивање приоритета за период 2012-2015

Након што смо изложили главне циљеве ЕХЕА-е у наредним годинама, утврђујемо сљедеће приоритете за дјеловање до 2015. године.

На националном нивоу, заједно са релевантним актерима, а нарочито са високошколским установама, ми ћемо:

- темељно размислити о резултатима Извјештаја из 2012. године о спровођењу Болоњског процеса и узети у обзир његове закључке и препоруке;
- јачати политике проширења свеобухватног приступа и подизања стопа завршавања, укључујући и мјере усмјерене на повећање учешћа недовољно заступљених група;
- утврдити услове који подстичу учење усмјерено на потребе студената, иновативне наставне методе и окружење за рад и учење које пружа подршку и надахњује, а притом наставити укључивати студенте и особље у управне структуре на свим нивоима;
- дозволити регистрованим агенцијама за обезбјеђивање квалитета ЕКАР-а (Европски регистар за обезбјеђивање квалитета) да обављају своје активности

---

⁹ Министарска конференција у Лондону (2007): „Европско подручје високог образовања у глобалном окружењу. Стратегија за екстерну димензију Болоњског процеса“.

широм ЕХЕА-е, док је то у складу са националним захтјевима;

- радити како на повећању запошљивости, цјеложивотног учења, рјешавања проблема и предузетничких вјештина кроз побољшану сарадњу са послодавцима, нарочито код развоја образовних програма;
- обезбиједити да квалификацијски оквири, спровођење ЕЦТС-а и додатка дипломи буде засновано на резултатима учења;
- позвати земље које не могу довршити спровођење националних квалификацијских оквира компатибилних са квалификацијским оквиром ЕХЕА-е да до краја 2012. године удвоструче своје напоре и доставе ревидирани план за тај задатак;
- спроводити препоруке стратегије "Мобилност за боље учење" и радити према потпуној преносивости националних неповратних средстава и кредита у европском простору високог образовања;
- ревидирати државне законе како би у потпуности били у складу са Лисабонском конвенцијом о признавању и промовисати кориштење Приручника европског простора препознавања за унапређење пракси признавања;
- подстицати савезе који се заснивају на знању у ЕХЕА-и, са нагласком на истраживање и технологију.

На европском нивоу, у припреми министарске конференције у 2015. години и заједно са релевантним актерима, ми ћемо:

- тражити од Еуростат-а, Еурудице-а и Еурустудент-а да прате напредак у спровођењу реформи Болоњског процеса и стратегије "Мобилност за боље учење";
- развити систем добровољног вршњачког учења и провјеравања до 2013. године у земљама које то затраже те покренути пилот пројекат за промовисање вршњачког учења о социјалној димензији високог образовања;
- израдити приједлог за ревидирану верзију европских стандарда и смјерница (ЕСГ) ради усвајања;
- промовисати квалитет, транспарентност, запошљивост и мобилности у трећем циклусу, те у исто вријеме градити додатне мостове између ЕХЕА-е и Европског истраживачког простора;
- радити да се обезбиједи да ЕЦТС водич за кориснике у потпуности одражава стање тренутног рада на резултатима учења и признавању претходног учења;
- координирати рад да се обезбиједи да квалификацијски оквири функционишу у пракси, наглашавајући њихову везу са резултатима учења и истражити како квалификацијски оквири ЕХЕА-е могу узети у обзир кратки циклус квалификација у националним контекстима;
- пружити подршку раду пионирске групе земаља које истражују начине за постизање аутоматског академског признавања упоредивих звања;
- испитати националне законе и праксе који се односе на заједничке програме и звања као начин уклањања препрека за сарадњу и мобилност које су уграђене у националне контексте;

- евалуирати спровођење стратегије "Европски простор високог образовања у глобалном окружењу";
- изградити ЕХЕА смјернице за транспарентне политике и наставити пратити тренутне алате транспарентности као и оне у развоју.

Сљедећа Министарска конференција о ЕХЕА-и ће се одржати у Јеревану, Арменији 2015. године, гдје ће се преиспитати напредак у односу на приоритете утврђене изнад.